

GIRONA

1900-1930

TARGETES POSTALS

GIRONA

1900-1930

TARGETES POSTALS

XAVIER ROMERO

Gerona.
Vista desde La montaña
de Montjuich:
Nevada del
dia 31-I-1926:
V. Faranoli:

GIRONA

1900-1930

TARGETES POSTALS

Primera edició: novembre del 2024

© dels textos: Xavier Romero
© del pròleg: Mateu Ciurana

© de les fotografies, diversos fotògrafs
© d'aquesta edició: Editorial Efadós

Editorial Efadós

Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Pol. ind. Les Torreneres
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

© de la col·lecció «Targeta Postal»:
Editorial Efadós

Idea original

Editorial Efadós

Disseny gràfic i maquetació

Editorial Efadós

Coordinació editorial

Isabel Grabulosa

Assessorament lingüístic

M. Neus Doncel Saumell

Amb el suport de:

Procedència de les imatges i postals

Xavier Romero

Fotografia de la portada

Autoria desconeguda

Fotografia de la portadella

V. Fargnoli

ISBN: 978-84-19736-69-7

Dipòsit legal: B-15529-2024

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a Cedro (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) www.cedro.org.

ÍNDEX

Pròleg	7
Presentació	9
Introducció	13
Capítol 1: El centre històric	20
Capítol 2: Mercadal i Eixample	76
Capítol 3: Els voltants	118
Capítol 4: Les postals familiars	144

PRÒLEG

MATEU CIURANA

Periodista i escriptor

Els tresors que contenen els arxius de Xavier Romero tenen un valor incalculable. Visitar els seus arxius, ben ordenats i classificats, trenca el tòpic que diu que el saber no ocupa lloc. Fa més de 55 anys que aquest col·leccionista, periodista, documentalista i col·leccionista de Cassà de la Selva va començar a omplir les seves lleixes amb tota mena de documents sobre paper –el paper preservat en l’era digital!–, d’una manera singular en el món de la postal –objecte d’aquest llibre–, però també en el de la filatèlia –per la qual cosa ha estat premiat en nombroses exposicions nacionals i internacionals–, cartells i programes de mà d’espectacles i actes de tota mena, còmics, cartografia, cromos, bitllets i accions, i tot el que ens parla del passat imprès. Divulgador incansable, organitzador d’exposicions, autor de llibres i amb secció fixa en diaris i ràdios, les seves col·leccions li donen un saber enciclopèdic.

Dels milers de postals que posseeix, en comparteix gairebé 200 de temàtica gironina per reproduir-les en les pàgines d’aquest llibre perquè tinguin una nova vida. Moltes d’elles són pràcticament inèdites des de la seva llunyana impressió.

Xavier Romero ja fa més de mig segle que exerceix no solament com a col·leccionista, com he dit, sinó també publicant el seu imprescindible article sobre el tema cada cap de setmana al *Diari de Girona*.

Ja pràcticament ningú envia ni rep postals en l’època en què ho retratem tot compulsivament. És una pena, perquè el passat ens contempla

des d’aquestes imatges en blanc i negre, ben enquadrades i estudiades, fetes amb temps i saviesa pels seus autors, alguns dels quals ens són desconeguts.

L’Editorial Efadós ja fa molts anys que aplega en les seves col·leccions i publicacions especials un extraordinari arxiu d’imatges de l’abans del país en tots els seus aspectes. Les col·leccions «L’Abans» o «Catalunya Desapareguda» són tot un referent, com també les publicacions que posen el món de les postals a l’abast dels interessats.

Quan he dit que el passat ens contempla des d’aquestes obres fotogràfiques és perquè em fa l’efecte que són la perfecta màquina del temps en la qual podem mirar cap al passat. Però les persones que les van fer també van fixar la seva mirada en nosaltres, que en podem gaudir gràcies, entre altres, a persones com Romero, que saben valorar el seu immens valor patrimonial. Una targeta postal, millor si és circulada i porta el segell de franqueig i el mata-segells en què posa la data i l’oficina de correus d’origen, ens descobreix també molts cops missatges cal·ligrafiats de records i afectes, i guarda també adreces potser avui impossibles de localitzar. I en les seves imatges hi podem apreciar indrets que han canviat, immortalitzats per grans fotògrafs que, ves a saber, potser no tenien la intenció que el seu acurat treball arribés tan enllà en el temps.

A través del Museu Catalunya Postal i de les seves múltiples activitats divulgatives, l’autor d’aquest llibre ens convida a compartir una part del seu tresor.

A dalt, enter postal circulat a França l'any 1873. A baix, una de les primeres postals il·lustrades: un exemplar circulat l'any 1885 entre ciutadanes alemanyes.

PRESENTACIÓ

LA TARGETA POSTAL, INVENT HISTÒRIC I UNIVERSAL

La primera impressió que ens pot venir al cap quan es parla de les postals és que es tracta d'un mitjà de comunicació que circula pels correus oficials dels estats i que es presenta en una peça de cartó rígid des de fa més de mig segle en format de 15 × 10,5 centímetres (anteriorment fou de 14 × 9 i, durant els primers anys de circulació com a enter postal, encara amb un espai més reduït, uns 12,2 × 8,5 centímetres), amb un pes d'entre quatre i cinc grams, i que pràcticament des del seu naixement l'any 1869 ha estat normalitzada en els seus principals punts d'expressió.

Especialment a través del turisme, d'aquells viatges que la gent feia al llarg de tot l'orbe, és quan aquest invent postal es popularitzaria des d'un bon començament gràcies a l'estalvi en el franqueig i a la comoditat i rapidesa en la seva execució, ja que no calia emprar paper ni sobre per trametre la comunicació. Després d'unes primeres dècades en què la targeta postal gaudí d'una presentació encara més pràctica, amb el segell imprès, a finals del segle XIX començaria a incorporar-s'hi una il·lustració i, poc més tard, imatges fotogràfiques, amb la qual cosa la seva utilització s'incrementà extraordinàriament i donà, per altra banda, l'oportunitat per al seu col·leccionisme. Abastava tota mena de temàtiques i de vistes topogràfiques en general.

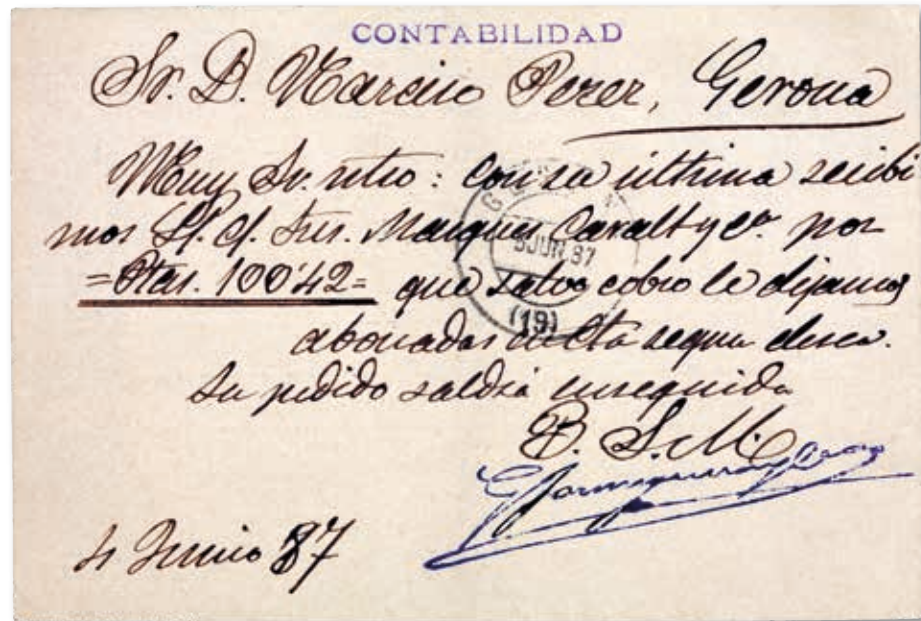
Després de l'invent del segell de correus, presentat en societat a Anglaterra l'1 de gener del 1840 gràcies a la iniciativa de Sir Rowland

Hill, l'aparició, l'any 1869, de la targeta postal, sense sobre i amb el franqueig incorporat, representaria una millora i una nova i definitiva iniciativa per acabar de dotar de l'oportunitat de la comunicació pràcticament totes les classes socials, quan els primers correus, en principi privats, eren gairebé en exclusiva per a la noblesa, l'Església, els grans comerciants i molt poca gent afegida.

La trajectòria històrica d'aquest familiar sistema de comunicació ha gaudit amb el pas del temps d'altres millores i curiositats, com ara aquella que, a partir de l'any 1904 (per regla general, ja que en coneixem exemplars anteriors i altres de datats en anys posteriors, segons les disposicions de les diverses administracions postals d'arreu del món), dividiria en dues parts iguals el revers per incloure l'adreça del destinatari i el text de la missiva, mentre que l'anvers es reservava exclusivament per a la il·lustració. Amb aquesta mesura i precaució, es respectaven les imatges, tant fotogràfiques com artístiques o artesanals, i els receptors, per una banda, i els col·leccionistes, per una altra, podien obtenir el goig d'uns petits exemplars, generalment de paper/cartó, immaculats i en tota la seva esplendor.

La història de la targeta postal representa tot un món, gairebé infinit si tenim en compte els milions i milions d'exemplars que se n'han emès en aquests 155 anys, amb tota mena de presentacions, missatges, simbolismes i expressions artístiques, de comunicació, de record i de publicitat

Anvers i revers d'un enter comercial circular el 4 de juny del 1897 de Barcelona a Girona. S'hi comuniquen dades de comptabilitat i comandes. A la pàgina següent, a dalt de tot, el primer enter espanyol circular. Ho feu durant la Primera República, concretament el 21 de febrer del 1874. El segueixen tres postals del 1906 amb destinació Girona, que mostren els tres encunys diaris de repartiment.

comercial, entre d'altres. Una relació de variants i de detalls segurament no seria exhaustiva pel motiu esmentat, però, per pròpia experiència, podem dir que les col·leccions diferents poden passar fàcilment del miler i que, consegüentment, la seva qualificació resulta clarament enciclopèdica i universal. No en va, la cartofilia, juntament amb la filatèlia i la numismàtica, ha estat considerada una ciència auxiliar de la història, un veritable pou de material, de proves, d'indis, de petits tresors, majorment valuosos i meritoris quan estem parlant d'exemplars originals, d'època, circulats, autografiats, amb les marques corresponents del correu, antics i rars, que de vegades, i pel que veiem en les grans cites de les cases de subhastes del tipus Christie's i Sotheby's, es col·loquen a la mateixa altura d'interès, i d'adjudicació econòmica, que obres destacades de la pintura i les arts plàstiques.

Quan a Espanya apareixen les targetes privades en circulació, la Direcció General de Comunicacions edita una real ordre el 10 de maig del 1871 per regular i normalitzar l'ús d'aquest nou mitjà de comunicació. La primera postal espanyola? Doncs al cap de dos anys, arribat el 1873, quan la Fàbrica de Moneda i Timbre comença a imprimir les primeres targetes oficials i a donar-hi circulació, en forma d'enter postal, tal com hem dit anteriorment, que serien presentades en societat l'any 1869 a Àustria.

Per Europa, ja cap a l'any 1885 hi circulaven postals il·lustrades, mentre que a Espanya no seria fins a l'any 1892 quan començarien a veure's targetes fotogràfiques i artístiques de la mà de conegudes firmes, amb Hauser y Menet al capdavant com a gran pionera que fou d'aquest moviment postal a la Península.

INTRODUCCIÓ

GIRONA, EPICENTRE DE FOTÒGRAFS, EDITORS I COL·LECCIONISTES

En aquest petit collage de postals de dos dels grans precursors gironins, Amadeu Mauri i J. Franquet, hi podem veure exteriors de la ciutat. En el cas de les targetes circulades, el text dels missatges s'escriu al davant, fins que el 1904, aproximadament, es dividí el revers.

La targeta postal, un invent de la segona meitat del segle XIX, va revolucionar en molt poc temps les comunicacions, especialment les gestionades pels serveis públics, de tal manera que pràcticament totes les capes de la societat de llavors van tenir l'oportunitat d'un accés digne al seu ús quotidià. Va oferir unes millors condicions de franqueig, amb un avenç evident dels correus, fins al punt que, cap als últims anys de l'esmentat segle, i a punt d'entrar en l'anomenada «edat daurada» d'aquesta activitat, el servei postal podia arribar a lliurar la correspondència, en segons quins casos, durant el mateix dia després de la recollida dels efectes a les bústies i a les estafetes. Ja d'una manera generalitzada, tot sigui dit, aquest lliurament a la destinació solia ser d'un dia, fins i tot entre poblacions de diferents països, si eren a prop de la frontera, i en bona part gràcies a disposar d'un servei ferroviari regular i eficient.

Tot i l'inicial retard de l'administració postal espanyola a afegir-se a la moda, que ja corria com si res per una bona part d'altres ter-

ritoris europeus, tant en l'àmbit personal com comercial i institucional, a les nostres comunitats la resposta del públic va ser molt bona i val a dir, a jutjar per les proves d'història postal conservades, que la demarcació gironina es convertiria en l'avançada de tot un país, fent bones aquelles circumstàncies favorables gràcies a la seva situació geogràfica, a la ben generosa i extensa xarxa ferroviària, i a l'entusiasme dels seus ciutadans.

En aquest punt, cal recordar el pes que ha tingut el transport ferroviari per afavorir, durant diverses èpoques, la mobilitat de tants interessos. Sempre recordarem aquells combois de via estreta –els «carrilets»–, de caràcter comarcal però amb una distribució en el mapa molt ben encertada. També les dues línies de via ampla, amb trajectes entre Barcelona i França, amb el pas fronterer per Portbou i Puigcerdà. Aquests avantatges donarien peu i pas a un bon nombre de fotògrafs, i, per extensió, d'editorials i, finalment, de col·leccionistes, enmig d'una gentada important d'usuaris convençuts de les bondats de la circulació de la targeta postal.

32 - GERONA.
Plaza del Correo y
Entrada a la Forsa

THOMAS (ED.)

La riquesa creativa i emprenedora, comercialment parlant, ha estat prou estudiada per companys historiadors i periodistes, amb uns treballs que puntualment han anat apareixent a l'abast del públic interessat, amb uns estudis de recerca i de compilació sobre tan llarga tradició. Tot plegat, potser pecaríem de gosadia si ho comparem amb el moviment extraordinari que la capital de l'edició escrita, Barcelona, ha generat durant la història recent. Però la província de Girona i la seva capital ben bé podrien considerar-se un altre, tot i que menor, epicentre de la fotografia i de la targeta postal, potenciat sobre manera pels gremis ja esmentats i per l'activitat inesgotable de les societats filatèliques i de col·leccionisme.

ANTICS RETRATISTES GIRONINS

Una de les expressions més singulars i popularitzades pel nou invent de la fotografia, allà pel primer terç del segle XIX, fou la dels retrats de la gent fets en els estudis de professionals molt aficionats al nou art i que s'hi dedicarien a través de les anomenades «galeries» o «laboratoris», en una activitat clarament sedentària. Ben al contrari, tenim històricament un llarg etcètera de fotògrafs, dels que diríem «ambulants», que copsarien la realitat quotidiana del carrer, a més dels vestigis representatius de cada lloc o regió, tant pel que fa a persones i a les seves activitats, com simplement a la riquesa monumental. Cal destacar les nissagues Unal i Foto Lux.

La demarcació gironina es convertiria en un dels epicentres catalans de la producció fotogràfica, en els dos vessants esmentats, el de l'interior

o estudi i el de l'exterior o carrer. Davant de la proliferació sobrevinguda de retratistes, molts d'ells amb bon ull artístic i procedents del camp de la creació plàstica i pictòrica, la pugna es produí en l'abaratiment de les seves composicions amb la finalitat que arribessin a la majoria de les capes socials. Un dels mitjans per assolir aquest objectiu seria la utilització de materials més econòmics per al laboratori i l'expressió mínima de les targetes, conegudes com «de visita» i amb un format de 10 x 6 centímetres, presentat en cartó dur, amb la propaganda corresponent al darrere.

Posteriorment, i quan s'acostava el segle XX, les targetes i retrats s'anirien convertint en postals, amb mesures normalitzades de 14 x 9 centímetres, a càrrec de la Unió Postal Universal. Aquesta resolució l'adoptaren la majoria dels països de l'orbe.

VALENTÍ FARGNOLI, EL MÉS ADMIRAT

Parlar de Fagnoli és referir-se al més admirat dels fotògrafs d'aquella època, per la seva qualitat en la impressió, per actuar com un «fotoperiodista», en la mesura que afegia a cada instantània una mena de peu de fotografia, tot situant els llocs, les dates i els motius del treball, i per atendre la vida social en tots els seus vessants, potser deixant de banda un xic el camp artístic i d'estudi.

S'han fet exposicions fagnolianes, la seva producció ha estat abundantment reproduïda i fins i tot patí un cert atac al seu fons, quan va ser parcialment canviat de nom un cop aquest artista gironí d'origen italià traspassà a 58 anys (Barcelona, 1885 – Girona, 1944). En l'àmbit del

Al bell mig del Barri Vell tenim la plaça del Correu, que dona entrada al carrer de la Força (abans, de la Forsa) i la seva coneguda pujada, un altre punt distingit de la ciutat. A la postal s'hi aprecia la botiga Increíble.

comerç i del col·leccionisme, es veu palès el seu lideratge pràcticament des de la presentació de les seves primeres obres.

Altres fets destacats de l'artista serien la col·laboració que a partir de l'any 1916 empenqué amb l'Arxiu Mas de Barcelona, quant a la realització de l'Inventari Iconogràfic de Catalunya, promogut per l'Institut d'Estudis Catalans, amb la finalitat de catalogar el patrimoni cultural del país. A partir d'aquí es dedicà a donar a conèixer les seves fotografies a través d'un seguit de concursos, molt populars en aquella època, amb la corresponent obtenció de premis, per continuar amb una abundosa tasca de feina i de promoció, tot col·laborant amb diverses publicacions, com ara *La Costa Brava*, *Album guia* i *l'Àlbum oficial de Gerona y su provincia*. És conegut, per altra banda, per retratar la majoria de les cobles i orquestres en unes cartolines que es farien servir com a targetes de visita i publicitat d'aquells grups musicals.

Amb tota aquesta trajectòria, hom pot considerar que Valentí Fargnoli s'erigí en un gran cronista local i molta informació i coneixements sobre la Girona de la primera meitat del segle xx són deguts al seu treball.

JOAN CORTÉS, UN ALTRE REFERENT

I parlant de personatges que han contribuït amb la seva passió per la fotografia, entre altres temes, a enfortir aquest camp, un altre referent el tenim en la persona de Joan Cortés López, creador del famós Portal del Col·leccionista del carrer de la Força, i que es va jubilar fa pocs anys després de tota una vida dedicat en cos i ànima a aquestes aficions, tant com a comerciant, com també a títol de col·leccionista, atresorant uns grans fons privats que venen a ser dels primers del país.

Parlar del Portal del Col·leccionista és referir-se a un pou de cultura i d'història impres-

sionant, que durant prop de cinquanta anys ha estat el centre d'interès per a aficionats locals i d'altres indrets, a la recerca d'aquells exemplars que podien completar o augmentar qualsevol mena de col·lecció o de treball històric. Igualment, els devots de la bibliofília tindrien aquí un temple, en els baixos del número 25 d'un dels carrers emblemàtics del Barri Vell gironí. Anteriorment, fins a l'any 1974, tingué la botiga al número 12 del mateix vial.

LA IMATGE FOTOGRÀFICA IMMORTAL

Hi ha modes que van i venen, al compàs d'uns temps i d'unes dèries determinades, relacionades amb l'art i la cultura, però que de vegades no deixen de ser «flor d'un dia». A l'altra banda, ens podem trobar amb activitats, disciplines i corrents que sembla que mai no faran fallida i que, malgrat les contínues i diverses tendències o modernitats, tindrem sempre amb nosaltres, en un primer pla, amb tota la seva perseverança i tot el lideratge renovat.

Aquest potser és el cas de la fotografia, la base, el bressol de tantes activitats artístiques i de comunicació, plantant cara amb renovació i qualitat a tots els infinits invents electrònics i digitals, que tant podrien carregar-se la lectura tradicional, però que no ho han aconseguit. I en aquesta línia de conservació, de recuperació i de manteniment del món de la imatge hi ha molta gent involucrada i entitats, com la barcelonina Agrupació fotogràfica de Catalunya, que el mes de maig del 2023 va celebrar els seus primers cent anys de vida amb diverses exposicions, a més de la presentació d'un llibre en què recorden una bona part de tota aquesta història, feliçment d'actualitat a hores d'ara. Un apunt més: la considerada com a primera fotografia de la ciutat, una vista del riu Onyar del 1852, es conserva a la Biblioteca Nacional d'Irlanda.

.....
Dues postals de la reputada impremta gironina Franquet. Són dues vistes panoràmiques de la ciutat de Girona dels tres exemplars editats a principis del segle xx. El revers d'aquestes postals encara no estava dividit en dos.